

зар, В. М. Князев, С. О. Кравченко, Л. Г. Штика. За заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. — К.: Вид-во УАДУ, 2002. — 228 с.

4. *Гохберг Л. М.* Статистика науки и инноваций. Краткий терминологический словарь. / Под ред. Л. М. Гохберга. — М.: Центр исследований и статистики науки, 1996.

5. *Ефремова Т. Ф.* Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. — М.: Русский язык, 2000.

6. *Займовский С. Г.* Краткий англо-русский и русско-английский словарь / Под ред. А. В. Литвиновой. — 27-е, испр. изд. — М.: Рус. яз., 1989. — 464 с.

7. *Ланко О.* Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. — К.: ІЕП НАНУ, 1999. — 254 с.

8. *Прохоров А. М.* Большой энциклопедический словарь / А. М. Прохоров (ред.). — 2.изд., перераб. и доп. — М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. — 1456 с.

9. *Сурмін Ю. П.* Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

10. *Шумпетер И.* Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982.

11. Collins Cobuild. English Language dictionary. — London, 1987. — 1703 p.

12. OECD proposed quibelines for collecting and interpreting technological innovation data. Oslo manual. OECD. Paris, 1992.

13. Oxford Advanced Learner's Dictionary. — Oxford University Press, 1989. — 1579 p.

14. *Schumpeter, Y.* Business cycles. — V.1-2. — N.Y. — L., 1939.

15. The Measurement of Scientific and Technological Activities. Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development: FRASCATI Manual, 1993. — S.277.

УДК: 330.341, 332.154

В. А. Денисюк, канд. техн. наук, стерш. наук. співроб.
Центр досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ КЛАСТЕРІЗАЦІЇ

Досліджено сильні і слабкі складові конкурентоспроможності регіонів України у групуванні їх за макрорегіонами та розроблено методологічний підхід щодо застосування показників конкурентоспроможності регіонів для формування стратегій регіональної кластерізації з урахуванням розвитку інноваційних кластерів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конкурентоспроможність, кластер, кластеризація, інноваційні кластер, продуктивність праці, інноваційна діяльність, наукоємні галузі, соціально-економічний розвиток, макрорегіон.

Исследованы сильные и слабые составляющие конкурентоспособности регионов Украины в группировании их по макрорегионам и разработан методологический подход по применению показателей конкурентоспособности регионов для формирования стратегий региональной кластеризации с учетом развития инновационных кластеров.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: конкурентоспособность, кластеры, кластеризация, инновационный кластер, производительность труда, инновационная деятельность, наукоёмкие отрасли, социально-экономическое развитие, макрорегион.

Investigated the strengths and weaknesses make up the competitiveness of regions of Ukraine in gruppuvannii them macroregions and developed a methodological approach to the use of indicators of regional competitiveness strategy for the formation of regional klasterizatsiis into account the development of innovative clusters.

KEY WORDS: competitiveness, cluster, clustering, innovation cluster, productivity, innovation, knowledge-based industries, socio-economic development, macro-region.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Подолання наслідків світової фінансової-економічної кризи неможливо на основі традиційних факторів конкурентоспроможності, до яких відносять вигідне географічне положення, забезпеченість великими запасами природних ресурсів, відносно низькі ціни на основні фактори виробництва та ін. За сучасним вимогам, основою конкурентоспроможності виступають вже інші чинники: темпи появи і розповсюдження нових технологій, що сприяють створенню наукомістких товарів і послуг, що вимагає постійних капіталовкладень, наукових досліджень і якості людських ресурсів, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності компаній і секторів економіки; підвищення інноваційного потенціалу, сприйняття і впровадження інновацій; рівень життя основної маси населення; застосування інформаційних технологій; вироблення успішної глобальної конкурентної стратегії та ін. Серед них, як показує світова практика, особливого значення повинно надаватися формуванню та реалізації стратегії регіональної кластеризації спрямованої на підвищення стратегічної конкурентоспроможності регіонів і держави з урахуванням інноваційних компонент економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В останні кілька років для України та інших країн з перехідною економікою, підвищення конкурентоспроможності країн є — однією з найважливіших стратегічних завдань, від вирішення якої залежить ступінь задоволення внутрішнього попиту і можливість успішного включення в сучасний світовий ринок товарів, послуг і технологій. Згідно з концепцією М. Портера, конкурентоспроможність держави визначається як «продуктивність використання ресурсів, і в першу чергу робочої сили і капіталу, яка інтегрується у величині і динаміці валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення (та / або одного працюючого), а також визначається іншими показниками [1]. У даний час Всесвітній економічний форум (ВЕФ) застосовує подібну дефініцію конкурентоспроможності — «як сукупності інститутів, норм і факторів, які визначають рівень продуктивності праці в країні» [2], відповідно до якої реальна конкурентоспроможність, що реалізована в умовах існуючого певного економічного середовища, визначається продуктивністю праці, що є одним з найважливіших показників ефективності суспільного виробництва та темпів економічного зростання.

За М. Портером, факторами формування конкурентної переваги країн на основі детермінант «конкурентного ромба» є «факторні умови», «умови внутрішнього попиту», «суміжні і обслуговуючі галузі (кластери галузей)», а також «стратегія і структура фірм, внутрішньогалузева конкуренція», а розвиток конкурентоспроможності країни відбувається за чотирма стадіями конкуренції: на основі факторів виробництва; на основі інвестицій; на основі нововведень; на основі багатства. Перші три стадії забезпечують економічне зростання, остання стадія — застій і спад.

Разом з тим вважається [3], що конкурентоспроможність країни не може бути виражена за допомогою одного економічного показника. Для вирішення питань реалізації довгострокової мети підвищення рівня життя для оцінки конкурентоспроможності країн необхідно поєднання чотирьох підходів: продуктивності, що є передумовою сталого зростання доходів населення; цінової конкурентоспроможності, яка визначається з урахуванням реального обмінного курсу, впливає на здатність країни вести конкурентну боротьбу і тим самим створювати робочі місця; інноваційної діяльності та технологічної спеціалізації, а також інвестиційної привабливості, що розглядається не тільки як привабливість для іноземних інвестицій.

На даний час запропоновано ряд підходів до аналізу конкурентоспроможності регіонів. Розглянемо деякі з них. Так, європейський

експерт Д. Сепік зазначає, що конкурентоспроможність на рівні регіону зазвичай асоціюється з конкурентоспроможністю країни, а передумови для регіональної конкурентоспроможності створюються на національному рівні [4]. Цим експертом також відзначено, що в західних наукових публікаціях в якості рушійної сили конкурентоспроможності регіонів на перше місце ставляться будь-які із наступних факторів: кластери; людський капітал; наявні підприємства та мережі; інноваційні/регіональні інноваційні системи; управління та інституціональний потенціал; інфраструктура; типологія регіонів і рівень інтеграції підприємств; інтернаціоналізація та характер прямих іноземних інвестицій; інвестиційна привабливість.

Європейською комісією для визначення індикаторів вимірювання конкурентоспроможності регіонів ЄС використовується методика бенчмаркінгу, а в Звітах про економічну та соціальну інтеграції в числі індикаторів застосовують: економіка (ВРП на душу населення, зайнятість по галузях, кількість заявок на європейський патент на 1 млн чол.); ринок праці (рівень безробіття, застійне безробіття, рівень зайнятості населення у віці 15—64 років); демографія (чисельність населення, щільність населення на один квадратний метр, відсоток населення у віці до 15 років, 15—64 і більше 65 років); освіта (освітній рівень осіб у віці 25—59 років) [5]. У роботі [6] запропоновано оцінювати конкурентоспроможність регіонів по відношенню ВРП регіону до ВВП країни в душовому обчисленні, а оцінка факторів конкурентоспроможності заснована на відносних показниках, таких, як територія регіону, капіталовкладення, основні фонди, грошові доходи, щільність залізниць і автодоріг, кредити, кількість зайнятих у НДДКР.

Серед розглянутих детермінантів конкурентоспроможності на національному на регіональних важливе значення мають кластери. Поняття «кластер» має на увазі об'єднання окремих елементів у єдине ціле з метою виконання (реалізації) певної функції. Подібне значення має поняття «економічний кластер» — це групи успішно конкуруючих фірм, які в результаті свого об'єднання забезпечують конкурентні позиції на ринках — галузевому, регіональному, національному та світовому. Відповідно матеріалів Організації промислового розвитку ООН (ЮНІДО), кластер, визначається як локальна агломерація підприємств, що виробляють і реалізують певний асортимент пов'язаної або взаємодоповнюючої продукції у рамках окремого промислового сектора або субсектора. Фахівці під регіональним кластером також розуміють сукупність фірм, університетів та інших організацій, пов'язаних у

певній виробничій області в певному регіоні, де синергія досягається за допомогою конкуренції і кооперації між учасниками.

Кластери є новітнім типом просторової регіональної організації виробництва й ринків і функціональним ланцюгом створення доданої вартості. Кластери забезпечуються одночасно горизонтальну конкуренцію і вертикальну кооперацію, оскільки виробничі процеси проходять між різними економічними суб'єктами і протікають у різних вимірваннях. У роботі [7] проведено порівняльні дослідження регіональних кластерів у Японії, Великобританії, Германії, Франції, США та Китаю, визначені особливості стимулювання їх розвитку в країнах і перспективність просування ідей кластерів.

Дослідженнями питань теорії і практики конкурентоспроможності на регіональному та національному, а також формуванню та розвитку регіональних кластерів були присвячені наукові праці таких українських учених, як А. Амоша, Ю. Бажал, В. Вишневський, З. Варналій, М. Войнаренко, В. Гесць, Я. Жаліло, В. Захарченко, І. Крючкова, Ю. Макогон, Б.Маліцький, Л. Мусіна, С. Соколенко, В. Соловійов, Л. Федулова та ін. Визначені формулювання категорії національної конкурентоспроможності, в яких підкреслюються такі головні її ознаки, як здатність забезпечити пропозицію товарів і послуг, виготовлених за умов застосування новітніх технологій, вільного і справедливого ринку і зростаючих доходів населення та використання національних конкурентних переваг саме на інноваційній основі, вплив на підвищення ефективності національного виробництва і на досягнення кращих, ніж у конкурентів, соціально-економічних параметрів [8, 9].

Проведені також дослідження, що вказують на вплив інноваційного розвитку економіки на конкурентоспроможність [10] та технологічну конкурентоспроможність країни [11; 12]. У роботі [13] з урахуванням особливостей країн з перехідною економікою конкурентоспроможність сформульована як «здатність країни забезпечувати стабільно високі темпи підвищення рівня споживання і реального душевого доходу на основі інституціональних перетворень, що сприяють структурним зрушенням в економіці і неухильному зростанні продуктивності праці». Все більше приділяється уваги застосуванню кластерного підходу для розвитку конкурентоспроможності регіонів і країни [14; 15]. Але поки владою в регіонах та на державному рівні ігнорується широкий досвід розвинутих країн щодо формування та реалізації стратегії регіональної кластеризації.

Значну увагу вивченню конкурентоспроможності України та її регіонів приділяє ВЕФ. Так у 2011 р. Фонд «Ефективне управління» спільно із ВЕФ представили результати унікального дослідження

конкурентоспроможності регіонів України [16], в якому на підставі детальніших спостережень та аналітичних підходів виявлені специфічні регіональні чинники, що перешкоджають зростанню соціально-економічному розвитку кожного із регіонів та їх конкурентоспроможності, надана можливість їх сьогоденного міжрегіонального порівняння за багатьма показниками. Результати цього дослідження призначені для стимулювання впровадження економічних реформ і довготермінових програм економічного розвитку. Але для їх повноцінного використання у різних сферах національної економіки потрібна розробка відповідних методологічних підходів.

Цілі статті. Дослідження сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України у групуванні їх за макрорегіонами та розробка методологічного підходу щодо застосування показників конкурентоспроможності регіонів для формування стратегій регіональної кластеризації з урахуванням інноваційних компонент економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У цілому на мезорівні конкурентоспроможність регіонів відображає положення товаровиробників регіону на внутрішньому і зовнішніх ринках, що характеризується через відповідні показники (індикатори) та динамікою їх змін. Одним із важливіших з них фахівці вважають величину валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення, що свідчить про продуктивність використання регіональних ресурсів. Проведемо дослідження сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України у відповідності із вище зазначеними результатами їх моніторингу Фондом «Ефективне управління» у 2011 році спільно з ВЕФ, із застосуванням для більш детального вивчення конкурентоспроможності територій України групування регіонів у макрорегіони за підходами що застосовані в НАН України та даних щодо показників ВРП на душу населення (табл. 1).

Серед регіонів України першу позицію за конкурентоспроможністю займає місто Київ, у якому валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення — 61088 грн у 2,2 разу перевищує такий же показник Дніпропетровської області — 27737 грн, друге місце в рейтингу, та в 6,5 разу найнижчий ВРП в Україні у Чернівецької області — 9383 грн, яка зайняла 21 місце в рейтингу. Київ також займає перші позиції за субіндексами «Базові вимоги» та «Підсилювачі ефективності» та 11 позицію за субіндексом «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу», що обумовлено посередніми показниками складових «Рівня розвитку бізнесу» та «Інновації».

Продовження табл. 1

Західний																	
Волинська	12	11796	13	13	12	1	23	18	10	15	9	14	1	12	21	10	12
Закарпатська	18	10081	9	21	24	4	19	9	2	26	1	21	25	18	16	23	22
Івано-Франківська	19	12485	21	18	19	20	20	16	13	18	20	7	14	19	17	24	14
Львівська	10	14093	22	9	15	24	15	8	6	7	13	22	12	9	7	20	15
Рівненська	17	11699	17	17	14	7	22	11	15	11	11	1	18	24	22	16	17
Тернопільська	24	10240	25	22	17	10	27	23	9	10	23	23	11	20	25	22	15
Хмельницька	20	11780	20	20	20	3	25	26	8	21	19	10	13	23	19	18	20
Чернівецька	21	9383	12	23	25	2	16	25	4	20	17	4	7	21	27	25	24
Кримський і Південний																	
АР Крим	22	13933	11	24	23	22	7	5	20	23	26	26	26	22	11	14	25
Севастополь	7	16966	2	11	4	17	2	24	1	3	9	24	5	7	26	4	4
Миколаївська	11	17050	12	15	5	18	11	7	27	19	6	20	15	8	12	11	5
Одеська	8	20341	8	6	22	26	3	20	5	5	14	25	24	4	5	19	21
Херсонська	27	12256	27	27	26	23	18	27	23	25	27	27	27	26	23	27	26
Придніпровський																	
Дніпропетровська	2	2773 7	4	2	1	15	6	2	19	6	2	3	3	3	2	1	3

Закінчення табл. 1

Регіон	Рейтинг серед регіонів України	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн.	Субінд. 1 - Базові вимоги	Субінд. 2 - Підприємчавчі ефективності	Субінд. 3 - Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	Інституції										Субін. 1										Субін. 2										Субін. 3																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																			
						Інституції		Інфраструктура		Макроекономічна стабільність		Охорона здоров'я та початкова освіта		Вища освіта та професійна підготовка		Ефективність ринку товарів		Ефективність ринку праці		Ефективність розвитку ринку		Фінансового ринку		Технологічна готовність		Розмір ринку		Рівень розвитку бізнесу		Інновації																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	525	526	527	528	529	530	531	532	533	534	535	536	537	538	539	540	541	542	543	544	545	546	547	548	549	550	551	552	553	554	555	556	557	558	559	560	561	562	563	564	565	566	567	568	569	570	571	572	573	574	575	576	577	578	579	580	581	582	583	584	585	586	587	588	589	590	591	592	593	594	595	596	597	598	599	600	601	602	603	604	605	606	607	608	609	610	611	612	613	614	615	616	617	618	619	620	621	622	623	624	625	626	627	628	629	630	631	632	633	634	635	636	637	638	639	640	641	642	643	644	645	646	647	648	649	650	651	652	653	654	655	656	657	658	659	660	661	662	663	664	665	666	667	668	669	670	671	672	673	674	675	676	677	678	679	680	681	682	683	684	685	686	687	688	689	690	691	692	693	694	695	696	697	698	699	700	701	702	703	704	705	706	707	708	709	710	711	712	713	714	715	716	717	718	719	720	721	722	723	724	725	726	727	728	729	730	731	732	733	734	735	736	737	738	739	740	741	742	743	744	745	746	747	748	749	750	751	752	753	754	755	756	757	758	759	760	761	762	763	764	765	766	767	768	769	770	771	772	773	774	775	776	777	778	779	780	781	782	783	784	785	786	787	788	789	790	791	792	793	794	795	796	797	798	799	800	801	802	803	804	805	806	807	808	809	810	811	812	813	814	815	816	817	818	819	820	821	822	823	824	825	826	827	828	829	830	831	832	833	834	835	836	837	838	839	840	841	842	843	844	845	846	847	848	849	850	851	852	853	854	855	856	857	858	859	860	861	862	863	864	865	866	867	868	869	870	871	872	873	874	875	876	877	878	879	880	881	882	883	884	885	886	887	888	889	890	891	892	893	894	895	896	897	898	899	900	901	902	903	904	905	906	907	908	909	910	911	912	913	914	915	916	917	918	919	920	921	922	923	924	925	926	927	928	929	930	931	932	933	934	935	936	937	938	939	940	941	942	943	944	945	946	947	948	949	950	951	952	953	954	955	956	957	958	959	960	961	962	963	964	965	966	967	968	969	970	971	972	973	974	975	976	977	978	979	980	981	982	983	984	985	986	987	988	989	990	991	992	993	994
Запорізька	6	20614	6	7	7	19	8	4	12	4	7	6	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	

Достатньо несподіваним є для столиці 27-е, останнє місце за складовою «Інституції», що свідчить про значні проблеми взаємодії підприємців та компаній із державними структурами в питанні збільшення їх продуктивності.

Дніпропетровська область зайняла другу позицію у рейтингу конкурентоспроможності випередив Харківську область за рахунок кращих рейтингів субіндексів «Підсилювачі ефективності» та «Фактори розвитку та інноваційного потенціалу». Значні недоліки в забезпеченні конкурентоспроможності виявлені в Чернігівському, Кіровоградському та Херсонському регіонах, що зайняли останні 25—27 місця в рейтингу, незважаючи на більш високий ВРП на душу населення у порівнянні із таким областями, як Чернівецька (21-е місце), Закарпатська (18-е місце), Житомирська (23-е місце), Волинська (12-е місце). Відзначимо досить велику диференціацію регіонів України за ВРП на душу населення, а також за конкурентоспроможністю. В якості причин територіальної диференціації, що зумовлена економічними показниками регіонів відносять такі, як відмінності в природних умовах і ресурсах, у географічному положенні регіонів і доступі до сировини, в накопиченому ними виробничо-технологічному, науковому і освітньому потенціалах, у наявності необхідної інфраструктури. Диференціація регіонів за конкурентоспроможністю відображає різницю між територіями, що обумовлена якістю економічного простору, що визначає конкурентоспроможність регіону, наявністю в регіонах підприємств конкурентоспроможних на ринку, а також у конкурентних перевагах для реалізації стратегій і програм їх розвитку.

Детальніший аналіз сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України можна виконати за допомогою поділу складових конкурентоспроможності для кожного регіону на чотири групи: найбільш розвинені, розвинені, слабкі й дуже слабкі. Наприклад, для Харківської області найбільш розвиненими є «Вища освіта й професійну підготовку» (складова 5) та «Інновації» (складова 12), а дуже слабкими «Інституції» (складова 1) та «Ефективність ринку праці» (складова 7). Для Львівської області найбільш розвиненими є «Охорона здоров'я і початкова освіта» (складова 4), «Вища освіта й професійну підготовку» (складова 5) та «Розмір ринку» (складова 10), а дуже слабкими «Інституції» (складова 1) та «Ефективність ринку праці» (складова 7). Подібний підхід для виявлення сильних і слабких позицій регіону потрібно виконати також за кожною складовою конкурентоспроможності регіону шляхом детального аналізу індикаторів, що включені до тих чи тих складових.

Аналіз макрорегіонів України також свідчить, що незважаючи на територіальну близькість регіонів у всіх макрорегіонах, існує суттєва диференціація між регіонами за результатами їх економічної діяльності та конкурентоспроможністю. Наприклад у Донецькому та Північно-східному макрорегіонах у Сумській області визначні найнижчий ВРП на душу населення — 13631 грн та 15-е місце за рейтингом конкурентоспроможності. У Придніпровському макрорегіоні Кіровоградська область значно відстає від своїх сусідів — Дніпропетровської та Запорізької областей. Подібна ситуація і в інших макрорегіонах.

Для комплексного аналізу конкурентоспроможність регіонів України згадаємо також результатами їх моніторингу Фондом «Ефективне управління» у 2010 році спільно з ВЕФ [17]. Його особливості полягає в тому, що в ньому проведено рейтингування 20 обраних регіонів України між собою, а виконані також і міжнародні їх співставлення з іншими 133-ома країнами. За результатами цього дослідження, наприклад, Київ зайняв 59-е місце за рейтингом у міжнародному порівнянні, Донецька і Харківська зайняли 73-е та 76-е міста, Сумська, Житомирська та Вінницька області (замикаюча групу українського рейтингу) зайняли 106, 107 та 111 місця у міжнародному порівнянні. Як бачимо, міжнародне порівняння конкурентоспроможності українських регіонів свідчить про ширші відмінності між ними на глобальному рівні та про значне відставання конкурентоспроможності багатьох регіонів від загального рейтингу України (89-е місце) за Індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ 2010—2011.

Виконаний аналіз свідчить про те, що в Україні потрібно активізувати діяльність щодо кластерного підходу в регіонах або стратегії регіональної кластеризації для формування сучасних регіональних кластерів, що здатні прискорити темпи економічного зростання та диверсифікації регіональної економіки, а також сприяти сталому розвитку регіонів і підвищенню стратегічної конкурентоспроможності регіонів і держави з урахуванням інноваційно-інвестиційних компонент економічного розвитку. В такій стратегії мають ефективно використовуватися наявні ресурси, а мета досягатися через вирішення проміжних тактичних завдань.

Саме результати аналізу конкурентоспроможності регіонів за методологію ВЕФ на нашу думку мають використовуватися як базова основа для формування стратегії регіональної кластеризації. Наукова та практична цінність з аналізу чинників конкурентоспроможності регіонів може бути поглиблена шляхом вивчення індикаторів інноваційної та наукової діяльності, що містять

загальну кількість підприємств у регіоні та макрорегіонах, питому вагу інноваційно-активних підприємств за галузями промисловості, кількість наукових організацій та вищих навчальних закладів, обсягами фінансування інноваційних та наукових робіт, наявності інтелектуального та інноваційного потенціалу, а також результатами діяльності у вигляді створених та впроваджених технологій, продуктів і послуг, а також експортної діяльності регіонів та макрорегіонів за рівнями технологічності (укладності) продукції і послуг.

У якості інформативного критерію пропонується застосовувати також показники створення та використання «передових виробничих технологій» (ПВТ) у регіонах. Це новий клас технологій для України [18]. Основне призначення ПВТ полягає у підвищенні продуктивності та якості праці. ПВТ відображають реальне використання в національній економіці науково-технічного прогресу. За результатами оцінок створення ПВТ можна судити про дії різних складових інноваційної економіки. У першу чергу про інтелектуальний потенціал країни та її регіонів. Використання ПВТ відображає якісні зміни в матеріально-технічній базі виробництва на основі технічного переозброєння національної економіки, ефективність вдосконалення методів організації виробництва, праці та управління, інноваційну активність підприємств і сприяє якісному економічному зростанню.

Суттєве значення для характеристики регіонів надасть також використання методології кількісного визначення рівня та ступеня ефективності соціально-економічного розвитку (СЕР) країни та регіону — та можливостями отримання нової інформації щодо впливу економічної та соціальної політики на СЕР шляхом виділення з інтегрального критерію економічної (узагальнена продуктивність, технологія виробництва, рівень використання потенційних можливостей) та соціальної (соціальна справедливість, тіньова економіка, рівень використання праці) складових [19]. Її реалізація дозволяє розрахувати також і показники динаміки ефективності соціального та економічного розвитку країни та регіону за основними видами економічної діяльності. Особлива увага має приділятися формуванню стратегії регіональних інноваційних кластерів, що спеціалізуються у наукоємних галузях і забезпечують найефективнішу форму досягнення високого рівня конкурентоспроможності регіонів та країни. Статус інноваційного кластера має стати пріоритетом для влади регіонів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Визначені особливості дефініцій і концепцій конкурентоспроможності країни

та регіону. Запропоновано підхід для аналізу сильних і слабких позицій конкурентоспроможності регіонів України з допомогою якого виконано аналіз деяких регіонів. Виявлено досить значну диференціацію регіонів України за ВРП на душу населення і конкурентоспроможністю, що також має місце у макрорегіонах, та обговорені причини що їх обумовлюють. Рекомендується результати аналізу конкурентоспроможності регіонів України за методологію ВЕФ використовувати як базову основу для формування стратегії регіональної кластеризації, включаючи інноваційні кластери. Запропоновано шляхи для поглиблення аналізу чинників конкурентоспроможності регіонів. Напрямки подальших досліджень — це оптимізація стратегій кластеризації для регіонів з різними рівнем економічної діяльності та конкурентоспроможності, а також формування стратегій кластеризації на рівні макрорегіонів.

Література

1. *Портер М.* Конкуренция / Портер М // Пер. с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. — 496 с.
2. The Global Competitiveness report 2010—2011. World Economic Forum.
3. *Бенаройа Ф.* Европейская интеграция и конкурентоспособность: их значение для России / Бенаройа Ф. //РЕЦЕП. — М., 2005. — Режим доступу: <http://recep.ru>
4. *Сеник Д.* Конкурентоспособность регионов: некоторые аспекты / Бенаройа Ф. // РЕЦЕП. — М., 2005. — Режим доступу: <http://recep.ru>
5. *Шеховцева Л. С.* Концепция конкурентоспособности региона / Бенаройа Ф. // Проблемы современной экономики. — № 3 (23). — 2007. — Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1528>
6. *Казанцев С. В.* Потенциал экономики регионов России как основа их внутренней конкурентоспособности // Регион. — 2004. — № 1. — С. 191—199.
7. Stimulation of Regional Clusters and International Exchange (International Comparative Survey for Vitalization of the Japanese Economy). Japan External Trade Organization (JETRO). Tokyo, June 2004.
8. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д-ра екон. наук Б. Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2005. — 582 с.
9. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін.; За ред. Я. А. Жаліла // — К.: НІСД, 2005. — 388 с.
10. *Денисюк В. А.* Модель связи конкурентоспособности и инновационной активности государств / Денисюк В. А. // Инновации. — 2006. — № 9 (96). — С. 45—50.
11. *Федулова Л. І.* Технологічна конкурентоспроможність економіки: виклики та шляхи для України / Федулова Л. І. // Економіст. — 2007. — № 12. — С. 30—33.

12. Технологічний імператив стратегії соціально економічного розвитку: монографія / Федулова Л. І., Бажал Ю. М., Осецький В. Л. та ін. За ред. д-ра екон. наук, проф. Федулової Л. І.; НАН України ; Ін-т екон. та прогн. — К., 2011. — 656 с.

13. *Денисюк В. А.* Глобальная конкурентоспособность стран: дефиниции и методика анализа факторов / Денисюк В. А. // Проблемы и перспективы инновационного развития экономики в контексте преодоления мирового финансового кризиса. Материал 14-ой международной научно-практической конференции по инновационной деятельности. — Алушта, 14—19 сентября 2009. — С. 91—97.

14. *Соколенко С. И.* О кластеризации в странах ОЧЭС./ Соколенко С. И. // Деловой вестник — № 12 (163). — 2007. — С. 21.

15. *Захарченко В. И.* Кластерная форма территориально-производственной организации. — Ч. 2. Повышение региональной конкурентоспособности на основе кластерного подхода / Захарченко В. И., Осипов В. Н. — Одесса: «Фаворит» — «Печатный дом», 2010. — 236 с.

16. Звіт про конкурентоспроможність України 2011. Фонд «Ефективне Управління». — 198 с. — Режим доступу:[http:// www.feg.org.ua](http://www.feg.org.ua).

17. Звіт про конкурентоспроможність України 2010. Фонд «Ефективне Управління». — 162 с. — Режим доступу:[http:// www.feg.org.ua](http://www.feg.org.ua)

18. *Денисюк В. А.* Аналіз результатів першого державного статистичного спостереження передових виробничих технологій в Україні // Проблеми и перспективы инновационного развития экономики. Материалы XVI международной научно-практической конференции, 12—16 сентября 2011 г. — К. — Симферополь — Алушта, 2011. — С. 102—110.

19. *Харазішвілі Ю. М.* Удосконалення методології оцінювання ефективності економічного та соціального розвитку регіонів на прикладі Автономної Республіки Крим / Харазішвілі Ю. М., Денисюк В. А. // Проблеми науки. — 2010. — № 11. — С. 3—11.

УДК 338.49: 330.341.1

Н. В. Іванова, канд. екон. наук, доцент,
Чернігівський державний технологічний університет

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті проаналізовано особливості та умови забезпечення інноваційного розвитку інфраструктурного потенціалу регіонів України. Оцінено поточний рівень державного регулювання інноваційних процесів у національному інфраструктурному комплексі та можливості залучення приватного капіталу. Особливу увагу приділено інструментам практичної реалізації інноваційного розвитку об'єктів виробничої інфраструктури.